

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Олена Чернякова
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

У статті розглянуті актуальні підходи до вивчення іноземної мови старшими дошкільниками. Також розкриті основні протиставлення між мовою та мовленням, показаний великий потенціал виховної дії іноземної мови на старших дошкільників.

Ключові слова: актуальні підходи, мова, мовлення, потенціал виховної дії.

В статье рассмотрены актуальные подходы к изучению иностранного языка старшими дошкольниками. Также раскрыты противопоставления между языком и речью, показан большой потенциал воспитательного действия иностранного языка на старших дошкольников.

Ключевые слова: актуальные подходы, язык, речь, потенциал воспитательного действия.

In this article is shown urgent approach to study a foreign language of the pre-school children. Is open a basic oppose between language and speech, is shown potential an educational action a foreign language of the pre-school children.

Key words: urgent approach, language, speech, potential an educational action.

Постановка проблеми. У наш час проводиться пошук шляхів, які дали б можливість підвищити темп навчання, не знижуючи вимог до якості знань учнів. Але суттєвим є зауваження, що перш ніж прийняти певне рішення про кращий шлях навчання мов добре було б дати визначення самої мови. У кращих лінгвістів і психологів мова тлумачиться як складне системне рівневі утворення, що є основним засобом людського спілкування. Слід погодитися з Є.І.Пасовим [6, с. 19] у тому, що без мови людське спілкування неможливе, а без спілкування не може бути й суспільства, а відповідно – людини. Без мови не може бути й мислення, тобто розуміння людиною дійсності і себе в ній.

Актуальність дослідження. У свідомість кожної людини мова проникає, безумовно, із зовнішнього світу. Із зовнішнього світу ми усвідомлюємо навіть рідну мову, тому що цією мовою користуються інші люди, які нас оточують, а за їхнім прикладом цією мовою з дитинства починаємо користуватися й ми. Але, з іншого боку, будь-яка мова, рідна чи іноземна, поступово забувається, якщо людина з якихось причин перестає нею користуватися, перестає нею розмовляти і слухати, писати й читати (а як наслідок-перестає її засобами думати). Відповідно про істинне існування мови можна говорити постільки, постільки нею користується. Як вірно підкреслює О.О.Леонтьєв [5] мова існує, тому що вона функціонує, а функціонує вона в мовленні, у висловленнях, у мовленнєвих актах. Складно перелічити і викласти всі існуючі погляди на проблему мови і мовлення, але щоб наочно показати відмінності у висвітленні даної проблеми і у висновках, що при цьому робляться, варто навести ряд прикладів. Розмежування мови і мовлення становить основний зміст теоретичних праць багатьох психологів і лінгвістів. А.Гарднер [1, с. 58] у своєму теоретичному дослідженні протиставляє мову як явище постійне й поза індивідуальне мовленню як явищу, яке хоч і вкладається в системи мови, однак залежить від суб'єктивного фактора і, відповідно, змінного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розмежування мови й мовлення лежить в основі фонологічного вчення. Між ними існує тісний зв'язок і взаємозумовленість. Мова існує постільки, поскільки вона реалізується в конкретних мовленнєвих актах. Мова і мовлення можуть розглядатися як дві взаємопов'язані сторони одного й того ж явища-мовленнєвої діяльності. На основі праць, присвячених даній проблемі, можна виділити такі характеристики мови і мовлення:

1. Мовлення характеризується як індивідуальне явище, а мова – загальне.
2. Мовлення – це психічне явище, а мова-соціальне.
3. Мовлення динамічне, змінне, а мова прагне статичності.
4. Мова підпорядкована лінгвістичним закономірностям, а мовлення лінгвістично нерегулярне.
5. Мовлення історичне, а мова ахронічна.
6. Мова – це суть, мовлення-її вияв.

Такі основні протиставлення між мовою й мовленням, що створюють взаємозумовленість обох цих явищ. У той час В.А.Звегінцев [3, с. 48] пише: «Мовлення й мова тісно зв'язані між собою і одне одне взаємно передбачають: мова – це щось соціальне за суттю і незалежне від індивіда, мова необхідна, щоб мовлення було зрозумілим і справляло свою дію».

На захист тісного зв'язку мови і мовлення висловлюють свій погляд багато вчених. Вони висловлюють думку, що мова і мовлення перебувають у тісному взаємозв'язку. Таким чином, встановлюється взаємозв'язок між мовою і мовленням: мова, будучи одночасно і знаряддям, і продуктом мовлення, є одним із продуктів діяльності нашої психічної організації.

Мета статті. Спілкування людей здійснюється в основному з допомогою моторного і сенсорного мовлення. Моторна, експресивна, усна (звукова) форма мовлення характеризується вимовою голосом слів, речень, писемне мовлення і буквеним відтворенням, мануальне-жестикуляцією. Сенсорна форма мовлення включає сприймання і розуміння мовлення. Усна виражається в слуховому сприйманні під час вимови. У вимові голосом звуків мовлення артикуляційні органи мовлення перебувають під постійним контролем моторних і сенсорних мовленнєвих відділів кори великих півкуль головного мозку. Розвиток сприймання, розуміння змісту словесних сигналів є функцією всієї кори мозку і переважно мовленнєвої сенсорної зони кори головного мозку.

Виклад основного матеріалу. Соціальна поведінка людини зумовлена, у першу чергу, можливістю спілкування людей за допомогою мови. Вербальна комунікація є в цьому плані умовою існування людини в суспільстві, що дає їй можливість розвивати матеріальне виробництво як основу життя.

Мова є первинною природною формою вираження думки людини. У цьому плані вона-єдиний і, відповідно, достатній засіб вираження мислення. Однак це зовсім не означає, що засоби вираження мислення замкнені лише у звуковій матеріальній оболонці і ізольованій від усіх умов, із яких складається конкретна ситуація спілкування. Мовне спілкування не відбувається у вакуумі, а учасники комунікації підпадають під вплив усіх обставин, що включаються в комунікацію спілкування, усвідомлення яких у тій чи іншій мірі наявні в мовленнєвих актах.

Процес вербальної комунікації відбувається в конкретній ситуації завжди прив'язаний до конкретних осіб, особливостей їхнього голосу, міміки, до контексту-теми розмови. Усі ці умови перетворюють загальну схему комунікації в мовленнєвий акт у взаємодії відповідно мовних факторів з усіма іншими факторами, такими як психічний стан того, хто говорить, і його манера жестикулювати.

У живе мовленнєве спілкування між комунікантами (з учителем і учнем, учнями) вплетено багато обставин, причому позамовні фактори лише супроводжують мовлення. Усі позамовні фактори відіграють допоміжну роль у спілкуванні і при навчанні лексичного пласту мови, мова ж – головну.

Екстралінгвістичний фактор не включений і не може бути включений у структуру мови тобто мовна система функціонує незалежно від зовнішніх факторів і в принципі не потребує якихось додаткових заходів для виявлення змісту висловлювання. Однак можлива надлишковість мови при всьому розкритті в природних умовах знімається шляхом включення в комунікацію екстралінгвістичних засобів, що підкріплюють абсолютну однозначність конкретного мовленнєвого акту.

У деяких випадках зняття надлишковості мовленнєвого висловлення може бути доведено до такої міри, коли фактично руйнується комунікація. Певними жестами закріплюються конкретні слова, що при навчанні лексичному матеріалу дає можливість учням «бачити» елементи фрази. Використання в тій чи іншій ситуації жестів, притаманних носіям мови, повністю знімає мовну надлишковість і сприяє розширенню словникового запасу. Такими є жести, що означають схвалення, незадоволення, особливості жестикуляції при лічбі, зупинці таксі, вітанні, при вираженні невпевненості, подиву співрозмовника.

Усе розглянуте вище не виключає особливостей іноземної мови як навчального предмета. За І.О.Зимньою [4, с. 120] специфіка полягає в тому, що він характеризується рисами, притаманними взагалі мові як знаковій системі, у той же час його специфіка визначається цілим рядом відмінних від рідної мови особливостей опанування і володіння нею. Очевидно, що іноземна мова за рядом ознак відрізняється й від будь-якої іншої навчальної дисципліни. І.А.Зимня, підкреслює той факт, що іноземна мова є одночасно і метою, і засобом навчання.

Кожна система навчання цілеспрямована, тобто будується не довільно, а за таким розрахунком, щоб найбільш успішно досягти поставленої мети. У свою чергу мета визначає спосіб і характер діяльності. Розглядаючи загальноосвітні цілі при вивченні іноземної мови Л.В.Щерба [8, с. 69] показав, що в цьому процесі людина начебто «усвідомлює» своє мислення, тобто поглиблено пізнає способи оформлення думки; знайомиться з новою інформацією про систему мови, історії, географії, літератури та інших сторін життя країни, мова якої вивчається. Він вважає, що «повністю опанувати рідну мову, тобто оцінити все її багатство, усі її виражальні засоби, можна тільки вивчаючи якусь іноземну мову.

Поряд з головними завданнями перед дошкільниками ставиться завдання практичного опанування іноземної мови. Іноземна мова як навчальний предмет має великий потенціал виховної дії на старших дошкільників. Заняття іноземною мовою сприяє формуванню важливих рис характеру. Як вказує Н.І.Гез [2, с. 87] робота над мовою розвиває у дітей самостійність, охайність, наполегливість і здатність переборювати труднощі.

Навчання іноземній мові повинне забезпечити комплексну реалізацію практичної, освітньої, виховної й розвивальної цілей проаналізувавши які можна визначені найголовніші з них:

1. Практичною метою є результат навчання дошкільників спілкуванню іноземною мовою (аудіюванню, говорінню, читанню, письму).
2. Виховна мета передбачає формування навиків і вмінь інтелектуальної праці, розвиток пізнавальної активності дошкільників та формування його творчої індивідуальності.
3. Навчальна мета означає розвиток логічного мислення, пам'яті, уяви, розширення кругозору і підвищення загальної культури дошкільників.
4. Розвивальна мета передбачає розвиток інтелектуальної, емоційності й мотиваційної сфер особистості дітей.

Ці цілі перебувають у взаємозв'язку і взаємовідношенні, при цьому, на думку Л.В.Щерби, провідною є практична ціль, а інші досягаються в процесі опанування іноземної мови в умовах активної пізнавальної діяльності самих учнів. У залежності від цілі відбувається зміна навчання. Проблема взаємодії цілей і змісту навчання постала в

педагогіці давно. К.Д. Ушинський [7, с. 43] вказував на залежність між цими категоріями: «Вірно побудована програма навчання передбачає успіх навчання, забезпечує нормальне напруження сил учнів, їх інтерес до навчання і можливість відносно швидкого засвоєння матеріалу». У сучасній методиці викладання іноземних мов існує думка про те, що цілі навчання відіграють провідну роль при визначенні завдань і змісту навчання.

Якщо ми хочемо отримати запланований результат, то повинні виразити його в ідеальному вигляді-у цілі навчання, точніше у її компонентному змісті. Проаналізувавши дослідження лінгвістів та психологів можна виділити такі основні компоненти змісту навчання англійської мови. Перший компонент – це лінгвістичний. Його можна охарактеризувати так: Навчання дошкільників у послідовності від мовлення (як процесу використання мовних засобів у комунікативних цілях і продуктів цього процесу) до мови (як соціально значимому коду і правилам його функціонування) на основі положень науки про мову-лінгвістики.

Психологічний компонент – це формування в дітей мовленнєвих навиків і вмінь для користування мовою, що вивчається, у комунікативних цілях на основі теорії мовленнєвої діяльності, розробок у психології.

Методологічний компонент – це формування у дітей дошкільного віку раціональних прийомів навчання: набуття знань шляхом спостереження за фактами мови і шляхом їх аналізу, навичок і вмінь роботи з навчальним матеріалом, оволодіння самоконтролем.

Провідною функцією предмета «іноземна мова» є функція спілкування, тобто вміння отримувати й передавати певну інформацію засобами мови, що вивчається. Компоненти змісту навчання відрізняються від інших предметів. Зміст навчання іноземної мови включає адаптовану сукупність знань, умінь і навичок у комунікативній діяльності на основі даної мови. Розрізняють чотири основні види комунікативної мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання й письмо. Навчити мови – це значить закласти основи граматики, фонетики, лексики.

Мова як засіб спілкування виникла й існує як звукова мова, і володіння системою її звуків є обов'язковою умовою спілкування в будь-якій її формі. Мова сприйматиметься слухачем важко, спотворено, або зовсім не буде зрозумілою, якщо мовець порушує фонетичні мовні норми. Слухач не зрозуміє зверненого до нього мовлення, якщо сам не володіє навичками вимови.

Однак фонетика не вивчається як самостійний аспект мови, діти повинні володіти навичками вимови, що здійснюється в ході навчання усного мовлення і читання. Відповідно до принципу апроксимації виділяють два завдання:

1. Оволодіти обмеженим обсягом фонетичного матеріалу, необхідним і достатнім для актів комунікації.

2. Оволодіти приблизно правильною вимовою, вивчити повний стиль зразкового літературного стилю вимови.

Грамотичний матеріал включає певні правила, достатні для користуванні мовою як засобом спілкування і реальні для його засвоєння в даних умовах.

Сучасний стан теорії навичок і вмінь в іноземній мові дозволяє виділити чотири основні етапи роботи над грамотичним матеріалом.

1. Етап презентації грамотичних явищ і створення орієнтовної основи для подальшого формування навичок.
2. Формування мовленнєвих грамотичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні.
3. Включення мовленнєвих навичок у різні види мовлення.
4. Розвиток мовленнєвих умінь.

На думку Є.І.Пассова [6, с. 24] нерідко після курсу навчання можна спостерігати, як діти, вмючи утворити ту чи іншу грамотичну форму, не можуть застосувати знання в мовленні. Причину слід шукати в стратегії навчання, яка передбачає попередне

запам'ятовування граматичного матеріалу у відриві від виконуваних ним мовленнєвих функцій. Найважливішою умовою тут є ситуативність. Істотною рисою комунікативного методу, яка принципово відрізняє його від інших, є те, що ситуативність визначається необхідною не тільки для розвитку вміння, але й для формування навичок.

Л.В.Щерба [8, с. 27] вказував, що метод «вільного спілкування» набагато кращий для сучасного суспільства, але й він має недоліки: вивчають розмовне мовлення, оволодівають усним, однак при цьому слабо знають граматику і не мають поняття про норми літературної мови – тієї мови, якої навчаються в результаті вільного спілкування. Щоправда, метод має свої переваги: тільки в умовах безпосереднього спілкування можна до кінця зрозуміти спосіб мислення людей, котрі є носіями тієї чи іншої мови, і засвоїти саму мову.

Висновок. У наш час усе більшою популярністю користуються інтенсивні методи навчання іноземних мов. Успішність в оволодінні спілкуванням іноземною мовою, комфортність і мажорність самого навчального процесу призвели до того, що ця ідея зацікавила багатьох викладачів іноземної мови і викликала інтерес у бажаючих вивчати іноземні мови.

Психологи, методисти та фахівці інших напрямів у своїх дослідженнях розкривають особливості цієї технології.

1. Використання прийомів, що активізують свідомі і підсвідомі процеси психіки для створення широкої й ґрунтовної бази.
2. Розробка завдань, що мотивують спілкування.
3. Оптимальна організація колективної взаємодії дошкільників між собою і з учителем.

Перспективи подальших розвідок. Таким чином, проведений у статті аналіз сучасної психолінгвістичної, психологічної й методичної літератури розкрив специфіку навчання іноземної мови і виділив кардинальні проблеми, пов'язані з питанням «чого навчати». Педагоги, які володіють мистецтвом організації такого навчального процесу, що сприяв би успішності навчання іноземної мови можуть досить на високому рівні викладати матеріал мови, яка вивчається дітям старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.Гарднер English for school London. 1999 year.
2. Гез Н.И. Английский язык для дошкольников. / Н.И.Гез – М.: Просвещение, 1992. – 224 с.
3. Звягинцев В.А. Язык и речь. / В.А.Звягинцев. – М.: Просвещение, 1997. – 128 с.
4. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. / И.А.Зимняя. – М.: Педагогика, 1973. – 64с.
5. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. / А.А.Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 180 с.
6. Пасов Е.И. Коммуникативные упражнения. / Е.И.Пасов. – М.: Просвещение, 1967. – 99 с.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. – К.: Рад. шк., 1983. – Т.1. – 278с.
8. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. / Л.В.Щерба. – Л.: Наука, 1974. – 345 с.